

**Válság és**

**alkalmazkodás**

# VÁLSÁG ÉS ALKALMAZKODÁS

VÁLSÁGREAKCIÓK RENDSZEREZŐ HATÁSAI  
A KÖRNYEZETTUDATOS ÉPÍTÉSZETBEN

SZERZŐ: HORVÁTH-FARKAS ZSÓFIA  
TÉMAVEZETŐ: FÁBIÁN GÁBOR DLA

DOKTORI ÉRTEKEZÉS | TÉZISFÜZET

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM  
ÉPÍTŐMŰVÉSZETI DOKTORI ISKOLA, 2025

GYŰJTEMÉNYES MESTERMUNKA: HÁROM HÁZ AZ ÓHEGYEN

## TARTALOMJEGYZÉK

5	ABSZTRAKT
7	TÉZISEK
14	ÖSSZEFOGLALÓ

## ABSZTRAKT

A klímaválság okozta jelenlegi és jövőbeli hatások velünk vannak, globális világunk rendszereinek fenntarthatóvá tétele az egyik legnagyobb kihívássá vált. Az elmúlt néhány év eseményei alapján egyre ijesztebben rajzolódik ki a sűrűsödő válságokból összeálló polikrízis, mely bénító árnyékában nehezen azonosíthatók a változást előmozdító építészeti eszközök. Az értekezés azonban a válságra a pozitív változás lehetőségét magába foglaló átmeneti állapotként tekint. Egyfajta óvatos optimizmussal (és idealizmussal) a mélyadaptáció fogalmát az építészeti diskurzusba emelve, az elmúlt 50 év válságaira adott kísérleti építészeti válaszokat elemzi és rendszerezi, keresve azokat az építész tervezői rutinba is beépíthető stratégiákat és módszereket, amelyeknek az elsajátítása [vagy felelevenítése] talán háttérbe szorult, de a változó körülmények között is hasznos lehet. Az dolgozat végére a vizsgált pionír projektek „*patchwork*”-ké állnak össze, kirajzolva egy olyan mélyadaptációs építészeti stratégiát, ami értékkeresésen és kontextus értelmezésen alapszik. Az eredmény egy nyílt végű, iteratív tervezési módszer, amiben az építész kompetenciája sokkal közelebb áll a tradicionális építőmesterhez, mint a jellemző „rajzoló” vagy technokrata szerepkörhöz.

## TÉZISEK

	<b>ÉLETTARTAM</b>		
<b>KÖZÖSSÉG</b>		<b>HELY</b>	
	<b>ANYAG</b>		

## TÉZIS\_01

### AZ ALKALMAZKODÁS KULCSA, A LELEMÉNY

Egy válság sokkhatása megtöri az addig ismert rendszerbe vetett bizalmat, egyúttal azonban lehetőséget nyit a rendszer felülvizsgálatára és az abból való kilépésre. A megszokások elhagyása nyomán szárba szökkenő alternatív megoldások katalizátor szereppel bírnak egy új, fenntarthatóbb rendszer kialakításában. Ezen válaszok szintézise tehát segít meghatározni az alkalmazkodóképes építészet kereteit.

## TÉZIS\_02

### HELYBENLÉT

Globális kihívásokra érdemi válasz csak helyben adható. A legmegfelelőbb megoldás kialakításához mélyre ható, sokrétű és strukturált helyismeretre van szükség. Ez egyaránt jelenti a geofizikai adottságok (klíma, tájolás, rendelkezésre álló erőforrások és nyersanyagok), a természeti és épített környezet (flóra, fauna és infrastruktúra és épületállomány) megismerését, és a humán erőforrások (építéskultúra, szaktudás) feltérképezését, valamint a helyi közösségekkel való kapcsolatteremtést.

TÉZIS\_03

## TARTÓSSÁG ÉS IDEIGLENESSÉG

Felülvizsgálandó az épületek élettartamáról való gondolkodásmód. Hosszú távon az épületekbe olyan téri és anyagi tartalékok beépítése szükséges, ami megkönnyíti egy esetleges funkcióváltás során az adaptációt. Emellett a fejlesztői gondolkodásba beemelendő a 10-15 éves, átmeneti időtávra való tervezés, minthogy ezek a projektek a környezettudatos tervezési módszerek ideális kísérleti terepei. A maradandóság nyomása alól felszabadulva unortodox megoldások tesztelése is lehetővé válik, így növelve az innovációs potenciált

TÉZIS\_04

## ANYAGSZEMLÉLET

A környezettudatos építészet eléréséhez elengedhetetlen az anyagról való gondolkodás átírása. A cél a természeti mintát követve a nyersanyag- és erőforráspazarlás megszüntetése, valamint a hulladékból származó veszteség minimalizálása. A napjainkra megszokottá vált globális elemkészlet használata helyett egy újfajta kézműves hozzáállás elsajátítása szükséges, mely a vernakuláris építészetben gyökerezik, de kortárs anyagismeretre támaszkodva, az elérhetőséget szem előtt tartva és az egyes anyagkategóriákat megkülönböztetve teljeseedik ki.

TÉZIS\_05

## INKLUZIVITÁS ÉS INTERAKCIÓ

A környezettudatos szemlélet átadása, a szkepticizmus leküzdése tervezőként és oktatóként is építési feladat. A bizonytalanságok oldásához szükséges jártasság megszerzése folyamatos kísérletezéssel érhető el, melyben a strukturált tudásátadáson túl nagy szerepe van tesztelésnek és visszacsatolásnak. Kisebb léptékű, esetleg átmeneti, vagy csupán részsikerekkel bíró projektek is megtapasztalhatóvá tehetik a környezettudatos gondolatokat és eszközöket. A megtapasztalhatóság segíti az el- és befogadást, és beindíthatja a „szociális fertőzés” folyamatát.

TÉZIS\_06

## CSENDES ÉPÍTÉSZET

A környezettudatos építészetnek nincs meghatározott stílusa, de a célja minden esetben a környezet, közösség és épület viszonyrendszerének megismerése, a szinergiák megtartása vagy helyreállítása, az alapja pedig a tervezendő épület kontextusából kibontható erős és rétegzett értékszemlélet. A kontextus négy tényezőn keresztül tárható fel legkomplexebben: hely, anyag, közösség és élettartam, melyek átfogó elemzése nyomán állítható fel az integrált környezettudatos tervezési stratégia. A felfejtett értékek kezelésének módja a megfogalmazott stratégia és az alkotói habitus függvénye.

## ÖSSZEFOGLALÓ

Az egyre erősebben érzékelhető klímaválság és az elmúlt évek sűrűsödő gazdasági, társadalmi és szociális válságaiból kirajzolódó polikriszis hatásai nehezen megfogható kihívások elé állítják az építésszeket is. Paradigmaváltás küszöbén állunk, de a bizonytalanság bénító árnyékában nehezen azonosíthatók a változást előmozdító építészeti eszközök. Az értekezés azonban a válságra a pozitív változás lehetőségét magába foglaló átmeneti állapotként tekint. A mélyadaptáció fogalmát az építészeti diskurzusba emelve, az elmúlt 50 év válságaira adott kísérleti építészeti válaszokat elemzi és rendszerezi. Eredményként felvázol egy olyan, alkotói szabadságot támogató, mélyadaptációs építészeti keretrendszert [patchwork módszer], amelyben érték-keresésen és kontextus értelmezésen alapulva fejthető fel az adott feladathoz illő legkevésbé környezetterhelő megoldás.

Az értekezés három részből áll. Az első fejezetben a „miért” a központi téma, a válságnarratíva bevezetése, vállalva annak érzelmekre ható súlyosságát, de a válságokban rejlő változási lehetőség tudatosításával, mely optimista hozzáállásra ad okot. Erre a felvetésre építve ismertetem a nemnövekedés koncepcióját mint egy ideális jövőképet: a nemnövekedés gondolatvilága inspiráció az alkalmazkodóképes, „éppen elég” építészeti kialakításához, gyakorlatához. Ezért bár a fejezet központi témája a válság, a hangsúly a cselekvő reményen van, melyből kibontakozhat a válságon átsegítő alkotói lelemény.

Ezt kibontva a második fejezet az elmúlt közel 50 év válságainak nyomán formálódó kísérleti építészeti megoldások és eszközök gyűjteménye. A környezettudatos építészeti törekvéseket válságok okozta törések és alkalmazkodási kísérletek dinamikájaként mutatom be, belenyújtva egy-egy jelenségbe, megvilágítva annak hátterét és hatásait. Hangsúlyozom a rétegzett helyismereten alapuló lokális megoldások kulcsszerepét, miközben foglalkozom a meglévő épület-állományban tárolt értékek felfejtésének jelentőségével és az adaptív újrahasznosítással. Érintem a tartósság és ideiglenesség kérdéskörét, kiemelve a tudatos rövid távra tervezésben rejlő innovációs potenciált. Valamint kitérek a vernakuláris építészetben gyökerező anyag-szemlélet elmélyítésének és újrainításának kérdésére, aláhúзва a közvetlen környezetben elérhető anyagok használatának a fontosságát. Minden témakörben azzal a szándékkal emelek ki és mutatok be

példákat, hogy mást is cselekvésre biztassak. A kutatás során megismert modellek és fellelt szinergiák mentén kirajzolódik egy olyan lokalitásból fakadó, a helyreállítást széles spektrumon értelmező tervezői módszer, aminek alkalmazásával kimutathatóan csökken az építés környezeti terhelése, erősödik a proaktív megküzdés és fejlődik a reziliencia.

Az értekezés harmadikfejezete a hazai helyzetre, azon belül is főleg az oktatói tapasztalatokra fókuszál. Az egyetemi tevékenységre élő laborként tekintve két különböző koncepciójú tantárgy eredményeiből merítek: az elméleti [humánökológiai] megközelítésű Más/hogyan és Más/képpen tárgyaknál a spekulatív tervezési feladatok szemléletformáló és érzékenyítő hatását hangsúlyozom, míg a Munkahelyek építészete 2. tantárgyban az anyagszemlélet tervezési és oktatási módszertanba integrálásának lehetőségeit vázolom.

Végül bemutatom az elméleti kutatás, a tervezői praxis és az oktatási tapasztalat kritikai értékelése alapján kialakított *patchwork módszer* mint reálisan alkalmazható, környezettudatos tervezési keretrendszert. A patchwork módszert négy tényező mátrixában definiálom: elérhetőség, hely, közösség és élettartam. A módszer kontextuális megközelítésen, azaz rendelkezésre álló lehetőségek [elérhető technológiák és szakértelem], források [elérhető anyagok], az illesztés alapszabályainak [rétegzett helyismeret] figyelembevételén alapuló iteratív tervezési folyamatot vázol fel. Rávilágítok, hogy a környezettudatos tervezés szerteágazó előkészítést, intenzívebb jelenlétet és kézműves megközelítést is jelent, ami mentén az építész feladata változik, túlmutat a hagyományos tervezői szerepkörön; a patchwork módszer alkalmazása közben az építész anyagkutató, moderátor, kézműves szakember és designer; egy valódi holisztikus szemléletű szereplő. Bár a módszer nem kínál univerzális megoldásokat, azáltal, hogy kijelöli a folyamatosan szem előtt tartandó kereteket, újfajta alkotói szabadságot biztosít, melyben ki-ki egyénileg formálhatja a saját eszközkészletét, amivel hozzásegíthet minket a kellemesen élhető környezeti feltételek megtartásához. Az értekezés pedig végeredményben ehhez kíván útmutatót és támpontot nyújtani.

## VÁLSÁG ÉS ALKALMAZKODÁS

Válságreakciók rendszerező hatásai a környezettudatos építészetben

Horváth-Farkas Zsófia  
Doktori (DLA) értekezés | Tézisfüzet

Gyűjteményes mestermunka:  
Három ház az Óhegyen  
\_HFZS ház  
\_FJ ház  
\_Harmat közösségi ház

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem  
Építőművészeti Doktori Iskola  
Exploratív Építészeti Tanszék

Témavezető: Fábíán Gábor DLA  
A doktori képzés első két évében témavezető: Bartók István DLA

Betűcsalád: Geomanist

Budapest, 2025